Perustuslakivaliokunta

Torstai 8.10.2026 klo 8.45—12.00

Läsnä
puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Onni Rostila ps (4, 6, 7, 8) (3, 5 osittain)
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8) (3 osittain)
jäsen Arja Juvonen ps (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8) (3 osittain)
jäsen Atte Kaleva kok (5, 6, 7, 8) (3, 4 osittain)
jäsen Teemu Keskisarja ps (5, 6, 7, 8) (3, 4 osittain)
jäsen Johannes Koskinen sd (1, 2, 5, 6, 7, 8) (3, 4 osittain)
jäsen Mats Löfström r (5, 6, 7, 8) (3, 4 osittain)
jäsen Krista Mikkonen vihr (4, 5, 6, 7, 8) (3 osittain)
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd (6, 7, 8) (3, 4, 5 osittain)
jäsen Henrik Vuornos kok (4, 5, 6, 7, 8) (3 osittain)
jäsen Johannes Yrttiaho vas (5, 6, 7, 8) (3, 4 osittain)

Sihteerit
valiokuntaneuvos Johannes Heikkonen
valiokuntaneuvos Lauri Koskentausta
valiokuntaneuvos Liisa Vanhala

1. Nimenhuuto

Toimitettiin nimenhuuto. Läsnä oli 5 jäsentä.

2. Päätösvaltaisuus

Todettiin, että kokous ei ollut päätösvaltainen.

3. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sika-alan salmonellavahinkorahastosta

Hallituksen esitys HE 101/2026 vp

Valiokunnan lausunto PeVL 49/2026 vp
Esityslistan liite HE 101_2026 vp_mietintoluonnos.pdf
Asiantuntijalausunto HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 kansliapäällikkö Pekka Pesonen, maa- ja metsätalousministeriö Asiantuntijalausunto A 3
Asiantuntijalausunnon liite HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 kansliapäällikkö Pekka Pesonen, maa- ja metsätalousministeriö Asiantuntijalausunto B 3
Asiantuntijalausunto HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki, oikeusministeriö Asiantuntijalausunto C 3
Asiantuntijalausunto HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 professori Olli Mäenpää Asiantuntijalausunto D 3

Asiantuntijalausunto HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 professori Veli-Pekka Viljanen Asiantuntijalausunto E 3
Asiantuntijalausunto HE 101/2026 vp PeV 08.10.2026 professori Tuomas Ojanen Asiantuntijalausunto F 3

MmV:n mietintöluonnos

Valiokunnassa olivat kuultavina:
- puheenjohtaja Ritva Elomaa, maa- ja metsätalousvaliokunta
- valiokuntaneuvos Susanna Paakkola, maa- ja metsätalousvaliokunta
- kansliapäällikkö Pekka Pesonen, maa- ja metsätalousministeriö, liite
- osastopäällikkö Sebastian Hielm, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntöneuvos Johanna Wallius, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki, oikeusministeriö, liite
- professori Olli Mäenpää, liite
- professori Veli-Pekka Viljanen, liite

Valiokuntaan on saapunut kirjallinen lausunto:
- professori Tuomas Ojanen, liite

4. Hallituksen esitys eduskunnalle ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Hallituksen esitys HE 157/2026 vp

Asiantuntijalausunto HE 157/2026 vp PeV 08.10.2026 professori Olli Mäenpää Asiantuntijalausunto A 4

Valiokunnassa olivat kuultavina:
- lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää, oikeusministeriö
- professori Olli Mäenpää, liite

Merkittiin, että kokous tuli päätösvaltaiseksi.

5. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 70/2026 vp

Valiokunta kävi yleiskeskustelun loppuun.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä valiokunta hyväksyi lausuntoluonnoksen muutettuna.

Päätettiin korvata kappaleen 13 toisen virkkeen sanat "jo pitkään" sanalla "perinteisesti".

Päätettiin lisätä kappaleen 18 loppuun uusi virke seuraavasti: "Valiokunta on tarkastellut kunnallisen itsehallinnon kannalta myös toimivaltaa antaa kuntayhtymänä toimiville maakunnan liitoille erilaisia ehtoja sekä ohjeita ja yleisiä määräyksiä (PeVL 14/1999 vp, s. 2/II)."

Päätettiin lisätä kappaleen 19 ensimmäiseen virkkeeseen sanat "ja maakunnan liittojen".

Päätettiin muuttaa kappaleen 19 neljäs virke kuulumaan seuraavasti: "Myös 104 §:ssä tarkoitetun valtioneuvoston määräyksen johdosta kunta ja maakunnan liitto säilyttäisivät harkinta- ja päätösvaltansa itsenäisyyden, sillä niiden on joka tapauksessa lakia soveltaessaan käytettävä päätösvaltaansa alueidenkäyttölaissa edellytetyllä tavalla, mitä velvoitetta määräys tehostaisi."

Päätettiin lisätä kappaleen 23 loppuun uusi virke seuraavasti: "Se, että lakiin ehdotetaan nyt vain teknisiä muutoksia, ei tee tarpeettomaksi sääntelyn arviointia perustuslain kannalta."

Päätettiin korvata kappaleet 24—27 seuraavilla kappaleilla:

"Perustuslain 15 §:n 2 momentin mukaan omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Säännös sitoo pakkolunastuksen ensinnäkin yleisen tarpeen vaatimukseen (HE 309/1993 vp, s. 63/II). Pakkolunastussäännöksen säätämishistorian aikaisemmassa vaiheessa eduskuntakäsittelyssä ilmaisu "yleiseen tarkoitukseen" on muutettu nimenomaan ilmaisuksi "yleiseen tarpeeseen" (perustuslakivaliokunnan jaoston pöytäkirja HE 62/1917 II). Perustuslakivaliokunta on lisäksi katsonut, että yleinen tarve on yleistä etua suppeampi käsite (PeVL 8/1947 vp, s. 5/I). Valiokunta katsoo, että tarve ilmaisee määrätyn niukkuuden välttämätöntä täyttämispyrkimystä. Arvioidessaan yleisen tarpeen vaatimusta valiokunta on pitänyt oleellisena, että hoidettavassa tehtävässä on kyse yhteiskunnallisesta välttämättömyydestä (PeVL 19/1994 vp, s. 2). Valiokunnan mielestä tunnusomaista hankkeille, jotka valiokunta on katsonut täyttävän yleisen tarpeen vaatimuksen, on niiden tietynlainen elintärkeys yhteiskunnalle, kuten tiet (PeVL 3/2005 vp, s. 3—4), sähköverkot (PeVL 19/1994 vp, s. 2), asuntorakentaminen (PeVL 5/1988 vp, s. 3/II) ja luonnonsuojelu (PeVL 18/1982 vp, s. 2/II). Yleisen tarpeen vaatimuksen edellytyksenä ei sinänsä välttämättä ole, että lunastus tapahtuu julkisyhteisön hyväksi (ks. PeVL 7/2018 vp, s. 3; PeVL 8/2017 vp, s. 6; PeVL 32/2010 vp, s. 5 ja PeVL 49/2002 vp, s. 4). Valiokunnan mielestä on kuitenkin selvää, etteivät pelkästään taloudelliset-teknilliset näkökohdat tai yksityinen etu tai tarve täytä yleisen tarpeen vaatimusta (vrt. PeVL 5/1947, s. 3 ja 8/1947 vp, s. 5/I). Valiokunta korostaa sitä vakiintunutta käsitystä, ettei myöskään pakkolunastaminen julkisen vallan ansiotarkoituksessa eli taloudellista hyötyä tavoitellen ole yleisen tarpeen edellyttämää.

Perustuslain 15 §:n 2 momentti sitoo lisäksi lunastuksen lailla säätämisen vaatimukseen. Tähän kytkeytyy perustuslakivaliokunnan mielestä riittävän täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimus (ks. esim PeVL 55/2025 vp, kappale 6). Perustuslakivaliokunta huomautti alueidenkäyttölakia edeltäneen maankäyttö- ja rakennuslain säätämiseen johtanutta hallituksen esitystä arvioidessaan yleisesti siitä, että lain lunastussäännöksissä (99 ja 100 §) ei ole aivan asianmukaista pelkästään toistaa perustuslaissa säädettyä yleisen tarpeen edellytystä ja näin ikään kuin jättää perustuslain tulkinta tältä osin viranomaisharkinnan varaan. (PeVL 38/1998 vp, s. 7). Kyseinen perustuslain edellytys tulisi valiokunnan mukaan pyrkiä konkretisoimaan aineellisin säännöksin laissa. Valiokunnan esittämän huomautuksen huomioon ottaminen ei kuitenkaan ollut edellytyksenä tavallisen lain säätämisjärjestyksen

käyttämiselle, eikä ympäristövaliokunta ehdottanut mietinnössään säännöksiin muutoksia (YmVM 6/1998 vp, s. 9—10).

Perustuslakivaliokunta on sen jälkeen erinäisissä yhteyksissä edellyttänyt yleisen tarpeen vaatimuksen konkretisointia lain aineellisin säännöksin (Ks. esim. PeVL 32/2010 vp, s. 5; PeVL 49/2002 vp, s. 4 ja PeVL 53/2001 vp, s. 2) Valiokunnan mielestä perustuslain 15 §:n 2 momentin säännöksen lainsäätäjään kohdistuva velvoite edellyttää sitä, että lainsäätäjä riittävällä tavalla varmistuu siitä, että kulloinkin käsiteltävänä oleva pakkolunastukseen oikeuttava sääntely itsessään täyttää yleisen tarpeen vaatimuksen. Valiokunnan mielestä pelkkä viittaus yleisen tarpeen kriteeriin ei tältä osin tarjoa riittävää arviointimittapuuta sille, vastaako ehdotettu säännös perustuslain 15 §:n 2 momentin tarkoittamia edellytyksiä. Valiokunta korostaa sen varmistamista säännösperustaisesti, ettei pakkolunastuksen käyttäminen ole mahdollista muissa kuin yleisen tarpeen vaatimissa tilanteissa ja erityisesti yleisen tarpeen vaatimuksen täyttävien hankkeiden erottamista yksityisen tarpeen mukaisista hankkeista. Perustuslain 15 §:n 2 momentista johtuvista syistä lakiehdotuksen 99 §:n viittausta "yleisen tarpeen vaatiessa" ja 100 §:n ilmaisua "ja yleinen tarve sitä vaatii" tulee täsmentää. Tämä on edellytyksenä 2. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Valiokunnan käsityksen mukaan yleisen tarpeen vaatimus sisältää paitsi vaatimuksen hoidettavan tehtävän välttämättömyydestä myös pakkolunastuksen viimesijaisuudesta. Pakkolunastusta ei siten ole lupa käyttää muissa kuin sellaisissa tilanteissa, joissa se on laissa määritellyn yleisen tarpeen kannalta välttämätöntä. Perustuslakivaliokunnan mielestä hankkeen yleisen tarpeen mukaisuudesta on siten erotettava se, onko omistusoikeuden siirtäminen yleisen tarpeen edellyttämää. Perustuslakivaliokunta korostaa säännöksestä ilmenevän viimesijaisuuden merkitystä myös kaavojen toteuttamislain mukaisessa lunastamisessa. Valiokunnan käsityksen mukaan pakkolunastuksen viimesijaisuus perustuslain 15 §:n 2 momentin kannalta edellyttää myös sitä, ettei maanomistaja ole halunnut tai kyennyt toteuttamaan hanketta lain sallimien vähemmän puuttuvin keinoin, kuten maankäyttösopimuksen (91b §) tai kehittämiskorvauksen (91c §) nojalla. Lunastuksen viimesijaisuuden on perustuslaista johtuvista syistä syytä käydä ilmi säännösperusteisesti.

Perustuslakivaliokunta toteaa, että perustuslain 15 §:n 2 momentin tarkoittaman yleisen tarpeen käsilläolo edellyttää selvästi määrättyä konkreettisuutta. Yleisen tarpeen vaatimuksen mukaisena ei voida pitää esimerkiksi lunastamista, joka tapahtuu niin sanotusti varastoon. Voimassa olevia alueidenkäyttölain säännöksiä säädettäessä arvioitiin varastointikieltoa koskevan velvoitteen aiheutuvan jo lunastusluvan myöntämisen edellytyksistä (HE 101/1998 vp, s. 92). Perustuslain 15 §:n 2 momentti edellyttää siten sitä, että lunastuksen perusteena ollut yleisen tarpeen vaatima hanke toteutetaan kohtuullisessa ajassa.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1 lisäpöytäkirjan 1 artiklan vaatimuksiin ja sitä koskevaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeuskäytäntöön. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan EIT:n oikeuskäytännön (esim. Motais de Narbonne v. Ranska (2002), Beneficio Cappella Paolini v. San Marino (2004), Vassallo v. Malta (2011)) perusteella kansallisen lainsäädännön tulee tarjota riittävät rajoitteet ja asianmukaiset keinot sitä vastaan, että sinänsä laillisesti toteutettu ja lainvoiman saanut

maan lunastus voisi viranomaisten myöhempien toimien tai laiminlyöntien vuoksi aikaansaada tilanteen, jossa lunastuksen tarkoitus jää toteuttamatta ja kohtuullinen tasapaino yleisen ja yksityisen edun vaatimusten kesken järkkyy tavalla, joka ei ole hyväksyttävissä.

Valiokunta katsoo, että edellä todetun perusteella perustuslain 15 §:n 2 momentin ja EIS:n vaatimusten kannalta ongelmallista on, ettei esitetyssä sääntelyssä ole minkäänlaisia takeita sen varmistamiseksi, että lunastuksen perusteena ollut yleinen tarve toteutuu kohtuullisessa ajassa ja että lunastettua omaisuutta käytetään tarkoitukseen, jolla pakkolunastaminen on alun perin oikeutettu. Valiokunnan käsityksen mukaan pakkolunastuksen jälkikäteisiä kontrollimekanismeja sisältyy sinänsä muuhun lainsäädäntöön (lunastuslain 8a luku, maantielaki 90—91 §, ratalaki 80 § ja alueidenkäyttölaki 104.5 §) ja sellainen sisältyi myös vuoden 1898 pakkolunastuslakiin. Perustuslakivaliokunta pitää edellä mainituista syistä välttämättömänä, että ehdotukseen lisätään sekä niin sanottua varastointikieltoa että myös lunastuksen jälkikontrollia koskeva sääntely. Tämä on edellytyksenä 2. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä."

Valiokunta päätti yksimielisesti pitää käsittelyä asian ratkaisevana käsittelynä.

Asian käsittely valiokunnassa on päättynyt.

6. Viikkosuunnitelma

Ilmoitettiin viikkosuunnitelma.

7. Muut asiat

Muita asioita ei ollut.

8. Seuraava kokous

Ilmoitettiin, että valiokunnan seuraava kokous on perjantaina 9.10.2026 klo 8.45.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Valiokuntaneuvos Liisa Vanhala